

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการสงวนเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นสามารถให้ผลได้อย่างยาวนาน แต่การที่จะดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดประสิทธิผลและยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญรวมทั้งเทคนิควิธี การวินิจฉัยตัดสินใจต้องอาศัยหลักความเข้าใจเป็นพื้นฐานหลายประการ ได้แก่¹

(1) ทรัพยากรธรรมชาติต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงประกอบกันเป็นระบบนิเวศเดียวกันที่เป็นเอกภาพ นับตั้งแต่พื้นที่สูงหรือภูเขา ป่า ลงมายังพื้นที่ทำการเกษตร ชุมชนชนบท ชนบทเมืองตลอดไปจนถึงชายฝั่งทะเลและมหาสมุทร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติส่วนหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อถึงส่วนอื่น ๆ เป็นลูกโซ่ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติมาโดยตลอด การประเมินผลการศึกษาถึงผลกระทบต่อจึงไม่อาจจำกัดอยู่แต่พื้นที่หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หากแต่ต้องพิจารณากันอย่างกว้างขวางใช้เวลาระยะยาว เปิดเผยโปรงใสต่อทุกคนทุกฝ่ายอย่างทั่วถึง

---

¹วิวัฒน์ คติธรรมนิศย์, สิทธิชุมชน การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536

(2) วิถีชีวิตของคนและชุมชน เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญาทั้งหลาย ภูมิปัญญาเหล่านี้แอบแฝงอยู่ในรูปธรรมนิยมประเพณีปฏิบัติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อเป็นอาหารหรือยารักษาโรค

(3) วิถีชีวิตอันมีมาในประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมเป็นกระบวนการชีวิตที่มีความต่อเนื่อง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ย่อมไม่อาจปฏิเสธชีวิตในสังคมที่มีความต่อเนื่องได้โดยเฉพาะในชุมชนชนบท

เช่นเดียวกันกับแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพของ นิธิ เอียวศรีวงศ์¹ กล่าวคือ เป็นการจัดการให้เกิดมากขึ้นใช้ได้มากที่สุดเสียแรงหรือลงทุนน้อยที่สุด ให้ทุกคนได้ใช้มากที่สุดโดยมีเป้าหมายหลักคือ ให้ทุกคนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันเปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปใช้ทรัพยากร มีการจัดการเพื่อใช้ทรัพยากร มีกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรที่กระจายกันได้อย่างดี สามารถใช้ได้อย่างยั่งยืนเมื่อหมดเปลืองไปให้มีโอกาสงอกเงยกลับขึ้นมาใหม่

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีรูปแบบ 4 ประการ คือ²

(1) การสงวน (preservation) หมายถึง การธำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ โดยปล่อยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการเจริญเติบโต และมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันและกันตามธรรมชาติทุกประการ

(2) การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง การดูแล ป้องกัน รักษา ซ่อมแซม ปรับปรุงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์มากที่สุด โดยไม่ทำลายหรือทำความเสียหายน้อยที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลานานที่สุด ทั้งนี้จะให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยทั่วถึงกัน ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างเดียว แต่ต้องรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้อง

---

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2539

² สำนักนโยบายและแผน, คู่มือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระดับตำบลและหมู่บ้าน, กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์พลชัย, 2536

(3) การพัฒนา (development) หมายถึง การปรับปรุง บูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพดีขึ้น สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพและสามารถเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารให้ท้องถิ่นต่อไป การปลูกป่าชายเลนทดแทนเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมให้กลับสู่สภาพเดิม การก่อสร้างปะการังเทียมเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เป็นต้น

(4) การใช้ประโยชน์ (utilization) หมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ ได้แก่ ปัจจัย 4 เพื่อที่จะได้ประโยชน์สูงสุดและเกิดการทำลายน้อยที่สุด

อย่างไรก็ตาม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ได้มุ่งเน้นชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันที่มีวิถีชีวิตเดียวกัน อยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือประกอบอาชีพเดียวกัน ย่อมจะนำไปสู่ความสำเร็จที่สูง ปัจจัยที่จะทำให้สามารถบรรลุผลของการพัฒนาคนและชุมชน คือ การเปิดโอกาสให้คนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (participation) ทั้งในระดับการกำหนดกรอบแนวคิดนโยบายและขั้นลงมือปฏิบัติ ซึ่งการมีส่วนร่วมของคนและชุมชนในกระบวนการพิจารณาทุกระดับ จะนำมาซึ่งการพัฒนาที่สร้างสรรค์ ยั่งยืน และตรงตามความต้องการพื้นฐานที่แท้จริงของคนในชุมชน ¹

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ² ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า มนุษย์มีสิทธิและมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชนตามธรรมชาติร่วมกัน แต่จะมากหรือน้อยต่างกันตรงที่เมื่อได้รับทรัพยากรและโอกาสแล้ว จะมีความสามารถในการจัดการการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับมากกว่าคนอื่นหรือไม่ การมีส่วนร่วมขององค์กรและการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในหลัก 3 ประการ คือ

---

¹สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, “รัฐ – ชุมชน – ธุรกิจ มิติใหม่ทางความร่วมมือของสังคมไทย” เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดิน ระหว่างวันที่ 6 -7 พฤศจิกายน 2541, นนทบุรี : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, 2541

²ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, “ระบบราชการกับการมีส่วนร่วมของชุมชน : พิจารณาในแง่มหภาค”, ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2527

(1) **การประสานร่วมกัน (collaboration)** หมายถึง การทำงานร่วมกันหลายฝ่าย เช่น อาจเป็นการเข้าร่วมแรงงานหรือเงินทุนก็ได้

(2) **การจัดการองค์กร (organization)** ได้แก่ การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อให้เกิดพลังกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

(3) **การให้อำนาจแก่ประชาชน (empowering)** หมายถึง การให้ประชาชนมีโอกาสฝึกหัดการใช้พลังกลุ่ม เพราะประชาชนขาดอำนาจ ขาดสิทธิ์ที่ถูกต้อง เมื่อประชาชนมีหลักการ 3 ประการนี้แล้ว เขาก็จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันแนวคิดและรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมีส่วนร่วมของชุมชน ในลักษณะการจัดการร่วมได้รับความสนใจ และถูกผลักดันให้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น เช่น การส่งเสริมและผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการยอมรับ เชื่อในศักยภาพและความสามารถของชาวบ้าน สนับสนุนในการให้การเรียนรู้ การใช้ประโยชน์สูงสุดจากความรู้และทักษะของชาวบ้านระบบการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ไม่ได้เป็นการปฏิเสธบทบาทและอำนาจรัฐ แต่เป็นรูปแบบการร่วมมือกัน ประเด็นสำคัญ คือ การให้อำนาจร่วมกันในการวางแผน และการดำเนินการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ไม่ใช่รูปแบบการประชุมชาวบ้าน เพื่อมารับฟังแผนงานหรือนโยบายของรัฐ แต่รูปแบบการทำงานด้านทรัพยากรของชุมชน จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แม้ว่าสภาพปัญหาความขัดแย้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและประสบการณ์ของชุมชน จะเอื้อต่อการเผยแพร่ความคิดในการจัดการควบคุมดูแลทรัพยากร และสภาพแวดล้อมโดยชุมชน แต่ความเข้มแข็งของกลุ่มและองค์กรชาวบ้านและการขยายฐานสนับสนุนในชุมชน นับเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งเหล่านี้จะได้มาด้วยการเสริมสร้างศักยภาพในด้านการคิด การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการจัดการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการพูดคุย ถกเถียงวิเคราะห์หาสาเหตุและค้นหาแนวทางแก้ปัญหา ตัดสินใจเลือก ตลอดจนทบทวนหาข้อสรุปทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวอย่างสม่ำเสมอ

การศึกษาแนวทางและรูปแบบการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ชำนาญ พิทักษ์ และคณะ¹ พบว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างกลไกและเครือข่ายความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการกำหนดแนวทางและมาตรการสนับสนุนที่เหมาะสมของฝ่ายต่าง ๆ โดยรูปแบบของการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติการอย่างแข็งขันของชุมชน และองค์กรชุมชนจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางคือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง พร้อมกับการสนับสนุนให้องค์กรและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตรวจสอบประเมินผล โครงการ และปรับปรุงบทบาทของภาครัฐ เพื่อสนับสนุนเสริมสร้างโอกาสให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน

ในประเด็นการจัดการร่วมได้มีการเสนอแนวคิดเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จักรมณท์ ภาสุกวนิช² พบว่า การดำเนินการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทั่วถึงได้นั้นกรณีลำพังภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวจะไม่สามารถดูแลได้ จำเป็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมควรมีบทบาทร่วมกัน ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในเชิงบวกจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) จะสามารถลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นและนำไปสู่สำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการทำหน้าที่ดูแลรักษา รวมทั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุมถึงภาคประชาชนซึ่งประกอบด้วยคนและชุมชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคธุรกิจเอกชน

แนวคิดดังกล่าวนี้มีความคล้ายคลึงกันกับทฤษฎีของ อานันท์ กาญจนพันธุ์³ ที่เห็นว่า การจัดการทรัพยากรส่วนรวมไม่ควรผูกขาดอยู่กับหน่วยงานทางสังคมเพียงหน่วยใดหน่วยหนึ่งไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ แต่ควรถือเป็นการจัดการร่วมกัน (Co-management) โดยการสร้างสถาบันทางสังคมขึ้นมาทำหน้าที่เป็นกลไกรองรับ

---

¹ ชำนาญ พิทักษ์, และคณะ. การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาจังหวัดตรัง และจังหวัดสุราษฎร์ธานี, คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2540

² จักรมณท์ ภาสุกวนิช, แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 2546 (พฤษภาคม – มิถุนายน) 51:54

³ อานันท์ กาญจนพันธุ์, พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543

นอกจากนี้แล้ว การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ทั่วถึงได้นั้นจำเป็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมควรมีบทบาทร่วมกัน และไม่ควรมองขาดอยู่กับหน่วยงานทางสังคมเพียงหน่วยใดหน่วยหนึ่งไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ นอกเหนือจากนี้ยังพบว่างานวิจัยที่น่าสนใจในประเด็นรูปแบบการจัดการร่วม ของ สัจฉิตา กาญจนพันธ์¹ ที่ได้รับการเสนอ นอกเหนือจากรูปแบบของการจัดการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน คือ การจัดการร่วมในลักษณะเครือข่ายการจัดการของชุมชน ซึ่งทำให้บทบาทของท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการทรัพยากรได้มากขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

1. ที่ตั้งพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของทะเลสาบสงขลา และตั้งอยู่บริเวณละติจูด 7 องศา 45 ลิปดา ถึง 8 องศา 01 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 100 องศา 09 ลิปดา ถึง 100 องศา 15 ลิปดา ตะวันออก มีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีอาณาเขตติดต่อคือ²

ทิศตะวันออก จรดทะเลหลวง (ทะเลสาบสงขลาตอนบน) ทางหลวงจังหวัดสงขลาหมายเลข 4083 ท้องที่ตำบลตะเคียนชะเมา ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก จรดลำคลองคึกฤทธิ์ (คลองขุด) ฝั่งทะเลน้อยตะวันตก ท่งนาป่าปรีอ ป่าไม้เสม็ดขาว ตำบลพนางตุง ตำบลทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ตำบล ขอนหาด ตำบลนางหลง ตำบลท่าเสม็ด ตำบลเค็ง อำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศเหนือ จรดคลองชะอวด ท่งนา ป่าปรีอ ป่าไม้เสม็ดขาว ตำบลเค็ง อำเภอลำชะอวด ตำบลแหลม ตำบลควนชะลิก อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ จรดคลองปากประ ตำบลพนางตุง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง

---

¹ สัจฉิตา กาญจนพันธ์, สถานภาพความรู้เกี่ยวกับชุมชนและแบบแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543

² สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, 2543

2. เนื้อที่พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย มีพื้นที่ประมาณ 457 ตารางกิโลเมตร (285,625 ไร่) ประกอบด้วยพื้นที่ในจังหวัดพัทลุง มีเนื้อที่ประมาณ 167 ตารางกิโลเมตร (104,375 ไร่) พื้นที่ในจังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร (31,250 ไร่) พื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ประมาณ 240 ตารางกิโลเมตร (150,000 ไร่) เฉพาะพื้นที่ทะเลน้อย มีประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร (17,500 ไร่)

3. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

ภูมิประเทศบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม หรือมีลักษณะเป็นป่าพรุน้ำจืด มีน้ำท่วมขังเกือบตลอดปี ประกอบไปด้วย ทะเลน้อย หนอง บึง คลอง ทางน้ำ ทุ่งนา ทุ่งหญ้า ดงลาโพ ดงกก ดงปรีอ ดงกระจูด ดงกระจูด หนุ ป่าไม้เสม็ดขาว

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย มีสภาพพื้นที่แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. พื้นที่บนแผ่นดิน มีพื้นที่ประมาณ 429 ตารางกิโลเมตร (268,125 ไร่) หรือ ร้อยละ 94 ของพื้นที่ทั้งหมด แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 ที่ราบน้ำท่วมถึง (tidal flat) เป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมถึงโดยมีน้ำขึ้นลง เป็นเวลา และพื้นที่บริเวณหาดโคลน พบทางทิศตะวันออกของป่าพรุ (swamp forest) พื้นที่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1-2 เมตร ความลาดชัน ร้อยละ 0.5 ส่วนใหญ่ในพื้นที่แห่งนี้ จะพบทุ่งนา และทุ่งหญ้า

1.2 ป่าพรุ (swamp forest) เป็นบริเวณก้นกระทะของพื้นที่ที่มีความสูง จากระดับน้ำทะเลประมาณ 60 เซนติเมตร ทำให้ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆโดยรอบ ซึ่งเป็นควนหรือเนินสูง เล็กน้อย และบนควนเหล่านี้จะพบทุ่งหญ้าเป็นหย่อมๆและป่าดิบชื้นบ้างเล็กน้อย

1.3 ที่ราบ (plain) พบทางทิศตะวันตกของป่าพรุ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 8 เมตร ความลาดชันร้อยละ 2 พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นนาข้าว สวนยาง ป่าดิบชื้น และอาจพบทุ่งหญ้าและป่าพรุในพื้นที่ประเภทนี้ด้วย

2. พื้นที่บริเวณพื้นน้ำ มีเนื้อที่ประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร (17,500 ไร่) หรือ ร้อยละ 6 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยประมาณแล้วทะเลน้อย มีความกว้าง 5 กิโลเมตร ความยาว 6 กิโลเมตร มีความลึกเฉลี่ย 1.2 เมตร พืชน้ำที่พบได้ทั่วไปได้แก่ พืชลอยน้ำ หนุาลอยน้ำ

จูด(*Eleocharis spp.*) กกสามเหลี่ยม (*Cyperus spp.*) กกกลม (*Scleria oryzoides*) และกง (*Hanguana malayanum*) เป็นต้น

สภาพภูมิอากาศ

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย อยู่ในเขตเส้นชั้นน้ำฝน 1,900 – 2,000 มิลลิเมตร/ปี โดยมีฝนตกประมาณ 10 เดือน และสภาพขาดน้ำฝนเพียง 2 เดือนในรอบปี อัตราการระเหยสูงมากทำให้ช่วงฤดูแล้งระดับน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยลดลงมาก ตั้งแต่เดือนเมษายน – มกราคม มีปริมาณน้ำฝนประมาณ 100 มิลลิเมตรหรือมากกว่า ฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายน โดยมีค่าเฉลี่ยประมาณ 500 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปีประมาณ 2,035 มิลลิเมตร จำนวนวันฝนตก 152.8 วันต่อปี โดยมีฝนตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายน เฉลี่ย 22 วัน

อุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปีของพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย ประมาณ 27 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิในแต่ละเดือนมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันมาก เดือนที่ร้อนจัดมีอุณหภูมิเฉลี่ย 28.7 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน และเดือนที่มีอากาศเย็น คือ 26.6 องศาเซลเซียส ได้แก่เดือนพฤศจิกายนและธันวาคม ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยในรอบปีร้อยละ 79 เดือนที่ชื้นมาก คือเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน

สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชากรในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

ประเภทการถือครองที่ดิน ในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยประกอบด้วยพื้นที่ประเภทต่างๆ กันได้แก่

1. ที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ ประมาณ 1.6 ตารางกิโลเมตร (1,000 ไร่)
2. ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 3 แห่ง คือ
  - 2.1 ป่าสงวนแห่งชาติคลองยวน ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ประมาณ 0.99 ตารางกิโลเมตร (617.5 ไร่)
  - 2.2 ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขียว ตำบลทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ประมาณ 0.89 ตารางกิโลเมตร (553.1 ไร่)
  - 2.3 ป่าสงวนแห่งชาติป่าบ้านในกลุ่ม ป่าบ้านกุ่มแปะ ป่าพรุควนเค็ริง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อที่ประมาณ 3.05 ตารางกิโลเมตร (1,906.25 ไร่) (รวมเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย) รวมเนื้อที่ป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 4.92 ตารางกิโลเมตร (3,076.85 ไร่) หรือร้อยละ 10.77 ของเนื้อที่ทั้งหมด

3. ที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์ ประมาณ 11.2 ตารางกิโลเมตร (7,000 ไร่) หรือร้อยละ 24.51 ของเนื้อที่ทั้งหมด

4. ที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินสาธารณประโยชน์อื่นๆ ประมาณ 13.58 ตารางกิโลเมตร (8,485.65 ไร่) หรือร้อยละ 29.71 ของเนื้อที่ทั้งหมด

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน จำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันของพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย และบริเวณใกล้เคียง จำแนกตามการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2538

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	เนื้อที่	
	ตารางกิโลเมตร (ไร่)	ร้อยละ
หมู่บ้าน	1.07 (669)	0.23
พื้นที่นาข้าว	113.14 (70,712)	24.57
พื้นที่นาข้าว-หมู่บ้าน	1.2 (750)	0.26
ไม้สวนผสม-หมู่บ้าน	6.34 (3,963)	1.38
สวนยางพารา	1.54 (963)	0.33
สวนยางพารา-ป่าธรรมชาติ	1.75 (1,093)	0.38
สวนยางพารา-หมู่บ้าน	1.3 (813)	0.28
ป่าเสม็ด	133.70 (88,562)	29.04
ทุ่งหญ้า	156.65 (97,906)	34.02
ทุ่งหญ้า-ป่าเสม็ด	7.93 (4,956)	1.72
ที่ลุ่มน้ำขัง	6.34 (3,963)	1.38
แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น		
-แปลงสาธิตการเกษตร	0.3 (185)	0.06
-อ่างเก็บน้ำ	1.72 (1,072)	0.37
ทะเลน้อย		
-พื้นน้ำ	14.19 (8,869)	3.08
-พืชน้ำ	12.86 (8,036)	2.89
รวม	460.02 (287,512)	100

คุณค่าของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

คุณค่าพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยประกอบด้วย พรุหญา พรุเสม็ด บึงน้ำจืด คลอง ทำให้เกิดความแตกต่างกันของแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งนกน้ำ ซึ่งสัตว์ป่าสามารถเข้ามาอาศัยเพื่อทำรัง วางไข่ และเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น จึงสามารถพบได้ง่ายและเป็นจำนวนมาก โดยภาพรวมแล้วคุณค่าพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย มีหลายประการ ได้แก่

เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย เป็นแหล่งผลิตอาหารจำพวกไดอะตอม ซึ่งเป็นอาหารสัตว์ขนาดเล็ก จำพวกกุ้ง ปู ปลา และเป็นแหล่งวางไข่ของสัตว์จำพวกนี้เพื่อการแพร่ขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้สัตว์ป่ายังได้อาศัยป่าพรุ ดงหญ้า และบึงน้ำจืดนี้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย หลบภัย หาอาหาร และผสมพันธุ์ จนเพิ่มจำนวนมากขึ้นและแพร่พันธุ์ขยายไปยังพื้นที่ข้างเคียงต่อไป ที่สำคัญชุมชนได้อาศัยใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ทำการประมงและหาอาหาร

เป็นแหล่งป้องกันภัยธรรมชาติ

การป้องกันน้ำท่วม บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำมีขนาดกว้าง สามารถที่จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนอันเกิดจากน้ำท่วมได้ในระดับหนึ่ง

การป้องกันลมพายุ เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยมีขนาดกว้างมาก ช่วยลดแรงปะทะลมพายุ ให้พัดผ่านพื้นน้ำก่อนกำลังแรงของลมจะได้ลดน้อยลงก่อนจะถึงตัวหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น

การป้องกันการกัดเซาะและการพังทลายของชายฝั่ง ความยาวของพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยจะเป็นตัวกีดขวางการกระแทกของคลื่นที่จะกระทบต่อแผ่นดิน ทำให้ลดการกัดเซาะการพังทลายของตลิ่งในแนวลึก

เป็นแหล่งรักษาสมดุลทางนิเวศวิทยา

พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยมีระบบนิเวศหลายระบบซับซ้อนกันและพึ่งพาอาศัยกันและกัน หากระบบนิเวศใดระบบหนึ่งถูกระทบกระเทือน ระบบนิเวศอื่นก็อาจจะถูกระทบกระเทือนไปด้วย ทำให้ระบบการผลิตของระบบนิเวศลดน้อยลงหรือหยุดการผลิตได้

เป็นแหล่งสร้างรายได้และอาชีพแก่ประชาชน

โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย ประชาชนมีอาชีพบริการแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพดั้งเดิม เช่น การขับเรือนำทัศนศึกษา เปิดร้านอาหาร และเป็น การ

เสริมรายได้ให้มากขึ้น เช่น การทำเล็กระจูด เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2524 มีนักท่องเที่ยว 123,354 คน เข้าไปเที่ยวทะเลน้อยทำให้มีรายได้จากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ประมาณ 61.7 ล้านบาท (เฉลี่ย 500บาท/คน) ในอนาคตคาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และทำให้รายได้ของประชาชนในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นด้วย

เป็นแหล่งอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ

จากการที่พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยมีระบบนิเวศหลากหลาย จึงทำให้มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์สูงมาก ซึ่งเท่ากับว่ามีแหล่งสำรองของทรัพยากรชีวภาพเอาไว้ในพื้นที่ ที่จะผลิตทรัพยากรชดเชยกับสิ่งที่ต้องนำออกไปใช้ประโยชน์

เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำสำหรับประชาชนท้องถิ่น

เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์และอำนวยความสะดวกในเรื่องการขนส่ง วัสดุ อุปกรณ์อื่นๆ

เป็นแหล่งวัฒนธรรมและประเพณี

บริเวณโดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย เป็นที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของประชากรในท้องถิ่นนั้นที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมชนบท ที่ยังคงรักษาความบริสุทธิ์อันควรแก่การอนุรักษ์ไว้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย สามารถนำความรู้มาเป็นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า การกำหนดแนวทางในการสร้างกรอบคิด และเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูล